

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania I. G. , G. K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie

o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 23 lutego 2023 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się I. G. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z dnia 13 stycznia 2022 r., sygn. akt III AUa 349/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od I. G. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie, decyzją z dnia 17 czerwca 2019 r., stwierdził, że I. H. (obecnie G.) nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu od 7 lutego 2019 r. jako pracownik u płatnika składek G. K.. Odwołanie od tej decyzji wnieśli I. H. i płatnik składek.

Wyrokiem z dnia 15 marca 2021 r. Sąd Okręgowy w Lublinie zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że I. G. podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom

społecznym: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu od 7 lutego 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie, na skutek apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 13 stycznia 2022 r., zmienił wyrok Sądu Okręgowego i oddalił oba odwołania, rozstrzygając o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny dokonał odmiennej niż Sąd pierwszej instancji oceny zeznań ubezpieczonej, płatnika i świadków oraz przedłożonych przez ubezpieczoną dokumentów i stwierdził, że dowody przedstawione w sprawie nie pozwalają na przyjęcie, że odwołująca się świadczyła pracę od 7 lutego 2019 r. na rzecz G. K..

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego odwołująca się zarzuciła naruszenie prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tzn.:

1. art. 233 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. , przez dokonanie przez Sąd drugiej instancji zmiany ustaleń faktycznych stanowiących podstawę wydania wyroku Sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia w sytuacji, gdy zachodziły szczególne okoliczności wymagające ponowienia postępowania dowodowego, polegające na zmianie ustaleń po dokonaniu analizy osobowych źródeł dowodowych na podstawie dowodów pośrednich - protokołów zeznań, biorąc pod uwagę, że odwołująca się jest cudzoziemką i w trakcie składania zeznań miała problemy z rozumieniem zadawanych jej pytań w języku polskim, co doprowadziło do odmowy wiarygodności zeznaniom odwołującej się i ustalenia, że I. G. nie pozostawała z płatnikiem składek G. K. w stosunku pracy a umowa o pracę z dnia 5 lutego 2019 r. została zawarta dla pozorów, bez zamiaru świadczenia pracy, jedynie w celu uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego,

2. art. 233 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c., przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, niewłaściwą ocenę dowodów oraz brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, co doprowadziło do błędnego ustalenia, że I. G. nie pozostawała z płatnikiem składek G. K. w stosunku pracy a umowa o pracę z dnia 5 lutego 2019 r. została zawarta dla pozorów, bez zamiaru świadczenia pracy, jedynie w celu uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego, tj.:

a) wyciągnięcie wniosków z zeznań stron i świadków z nich niewynikających, tj. błędne ustalenie przez Sąd, że miejsce pracy odwołującej się znajdowało się w tym samym pomieszczeniu, w którym pracował płatnik i księgowa, podczas gdy biuro pracodawcy składało się z trzech pomieszczeń, a płatnik i odwołująca się wykonywali obowiązki w oddzielnych pomieszczeniach, co doprowadziło do dalszych błędów dotyczących oceny wiarygodności zeznań stron i świadków i odmowy przyznania wiarygodności tym zeznaniom,

b) ocenę zeznań świadka E. O. wbrew zasadom logiki i wyciągnięcie błędnych wniosków z zeznań świadka E. O., przez uznanie, że skoro świadek spontanicznie nie wskazała zakresu czynności wykonywanych przez odwołującą się, to świadczy to niewykonywaniu przez nią pracy, podczas gdy świadek nie miała możliwości obserwacji odwołującej się, gdyż w pracy pojawiała się już po godzinach zakończenia przez nią pracy,

c) dokonanie dowolnej oceny całokształtu materiału dowodowego przez przyjęcie nieuprawnionego wniosku, że zaniechanie kontynuowania zatrudnienia odwołującej się po upływie okresów urlopów związanych z rodzicielstwem świadczy o pozorności umowy o pracę, podczas gdy jest to wniosek dowolny, niewynikający z materiału dowodowego, sprzeczny z ustaleniami w zakresie potrzeb pracodawcy w związku ze spadkiem zleceń agencji celnej wywołanych Covid-19,

d) przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów, niewłaściwą ocenę dowodów oraz brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego przez błędną ocenę zeznań stron jako niespójnych odnośnie do sposobu przekazywania wynagrodzenia, podczas gdy, oceniając wszechstronnie materiał dowodowy, Sąd powinien mieć na uwadze, że odwołująca się jako cudzoziemiec, mogła pomylić znaczenie słowa „przelew” i uznać go za synonim wypłaty wynagrodzenia,

e) przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów oraz błędną oceną całokształtu materiału dowodowego przez przyjęcie nielogicznego wniosku z analizy dokumentu - oświadczenia o otrzymywaniu wynagrodzenia do rąk własnych, że skoro odwołująca się wcześniej prowadziła działalność w formie spółki cywilnej a następnie jednoosobowej działalności, to świadczy to innowacyjności przedsiębiorcy i wyklucza, aby płatnik składek dokonywał wypłaty wynagrodzenia gotówką, a nie za pomocą form płatności elektronicznych, podczas gdy wypłata

wynagrodzenia w formie gotówkowej nie może świadczyć o pozorności umowy o pracę,

f) przekroczenie zasad swobodnej oceny dowodów i brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego przez uznanie, że umowa o pracę zawarta z odwołującą się jest pozorna, gdyż płatnik składek w czasie jej nieobecności w pracy nie zatrudnił na jej miejsce innej osoby, co świadczyć ma o braku potrzeb gospodarczych zatrudnienia pracownika, podczas gdy płatnik składek zatrudniał w okresie od września 2019 r. do stycznia 2020 r. A. C. na podstawie umowy zlecenia,

g) przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów i sformułowanie na podstawie dokumentu - oświadczenia o zatrudnieniu cudzoziemca z dnia 15 kwietnia 2019 r. wniosku z okoliczności sporządzenia tego dokumentu niewynikającego, a mianowicie uznanie, że skoro dokument powstał w dacie 15 kwietnia 2019 r., tj. dwa miesiące po dacie nawiązania umowy o pracę i w okresie, gdy odwołująca się przebywała już na zwolnieniu chorobowym, to oznacza to, że dokument został specjalnie wytworzony dla celów postępowania przed ZUS, podczas, gdy dokument nie dowodzi pozorności umowy o pracę, w szczególności, gdy odwołująca się została zgłoszona do ubezpieczeń społecznych znacznie wcześniej,

h) przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów i sformułowanie na podstawie zeznań płatnika i odwołującej się wniosków z tych zeznań niewynikających, a mianowicie że skoro odwołująca się nie używała komputera na swoim biurku, to nie mogła odbierać żadnych maili, chociaż z zeznań stron nie wynika, że „wnioskodawczyni nie miała dostępu do komputera płatnika składek na którym mogła odbierać maile”,

i) brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie przez uznanie, że brak dokumentów wytworzonych przez odwołującą się podczas wykonywania obowiązków pracowniczych świadczy o pozorności umowy o pracę, podczas gdy większość czynności, które wykonywała odwołująca się nie prowadziło do powstania dokumentów, w których byłyby utrwalone ślady jej pracy.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Skarżąca podkreśliła, że kwestia czy sąd apelacyjny może zmienić ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego było przedmiotem rozważań orzecznictwa. W uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999 nr 7-, poz. 124) stwierdzono, że sąd drugiej instancji może zmienić ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia, chyba że szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania. W związku z powyższym powstaje problem wymagający rozstrzygnięcia, a mianowicie, jak należy rozumieć owe szczególne okoliczności. W ocenie skarżącej, zagadnienie szczególnych okoliczności, które mogą przemawiać za brakiem zmiany ustaleń faktycznych bez uzupełnienia postępowania dowodowego przez sąd drugiej instancji, wiąże się z problematyką związaną z zasadą bezpośredniości - dyrektywą nakazującą sądowi dokonywanie ustaleń przy wykorzystaniu przede wszystkim dowodów pierwotnych, a unikaniu zastępowania dowodów pierwotnych pochodnymi. Przez zasadę bezpośredniości rozumie się również postulat bezpośredniego zetknięcia się sądu z przeprowadzonymi dowodami. W doktrynie, jak i w orzecznictwie podkreśla się ważną rolę bezpośredniego zetknięcia się sądu z osobowym źródłem dowodu z punktu widzenia prawidłowej i rzetelnej oceny wartości uzyskanego od niego zeznania. Bezpośredni kontakt składu orzekającego ze świadkiem czy też stroną częstokroć ma zasadnicze znaczenie dla kwestii wiarygodności dowodów a w następstwie i dla poczynienia takich, a nie innych ustaleń faktycznych.

Skarżąca zauważyła, że Sąd drugiej instancji zmienił ustalenia faktyczne, dokonując odmiennej oceny zeznań świadków i stron niż Sąd pierwszej instancji. Zdaniem skarżącej, szczególną okolicznością, która przemawia przeciw dopuszczalności zmiany ustaleń faktycznych przez Sąd drugiej instancji stanowiących podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia, jest okoliczność, że odwołująca się jest obcokrajowcem, który w chwili składania wyjaśnień informacyjnych, jak zeznań w charakterze strony nie rozumiała

wszystkich słów w języku polskim, miała trudności ze rozumieniem pytań zadawanych jej przez Sąd.

Przedstawione okoliczności świadczą o tym, że doszło do oczywistego naruszenia przepisu postępowania, tj. art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c., co doprowadziło do błędnego uznania, że odwołująca się nie świadczyła pracy na rzecz płatnika składek.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę, wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej i zasądzenie od skarżącej na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Odnosząc się do przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., należy zauważyć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika ona zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20 poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania miałyby być okoliczności, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 1 w związku z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), skarżący powinien w uzasadnieniu wniosku zawrzeć

wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274). Przy czym podkreślić należy, że w judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, w której oczywista zasadność skargi kasacyjnej miałyby polegać na oczywistym naruszeniu przepisów procesowych, gdyż, stosownie do art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., skargę można oprzeć na naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Skarżący więc musi wykazać, że następstwa wytkniętej w skardze wadliwości postępowania i orzekania były tego rodzaju (bądź skali), iż kształtowały one lub współkształtowały treść kwestionowanego w sprawie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997 nr 6-7, poz. 82; z dnia 24 października 2006 r., II PK 38/06, LEX nr 950620 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 marca 2006 r., I CSK 63/05, LEX nr 179971; z dnia 5 grudnia 2007 r., II PK 103/07, LEX nr 863973; z dnia 16 czerwca 2011 r., III UK 213/10, LEX nr 950436). Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 lipca 2014 r. w sprawie I PK 316/13 (LEX nr 1511811), wyraził trafny pogląd, że w sytuacji, gdy skarga kasacyjna nie zarzuca obrazy jakiegokolwiek przepisu prawa materialnego stanowiącego podstawę wyrokowania sądu odwoławczego, to w konsekwencji nie jest możliwa ocena, czy naruszenie przepisów prawa procesowego wskazanych przez nią w podstawie kasacyjnej mogło mieć -

rzeczywiście - istotny wpływ na wynik sprawy, czego wymaga przepis art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Nie chodzi przy tym o czysto teoretyczną możliwość takiego wpływu, lecz o wykazanie, że w okolicznościach danej sprawy ten wpływ był (mógł być) realny, a można to stwierdzić dopiero wówczas, gdy w skardze zostanie podniesiony adekwatny w konkretnych okolicznościach faktycznych zarzut obrazy prawa materialnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2014 r., I PK 208/13, LEX nr 1646059). Innymi słowy, możliwość uznania przez Sąd Najwyższy orzeczenia Sądu drugiej instancji za merytorycznie błędne uzależnione jest od oceny materialnoprawnych zarzutów, a skoro ich nie powołano w skardze kasacyjnej, to nie sposób przyjąć, że nawet jeśli w rzeczywistości do naruszenia wskazanych przepisów doszło, to mogło to mieć wpływ na wynik sprawy.

W okolicznościach niniejszej sprawy oznacza to, że skarżąca przy pomocy zarzutów naruszenia przepisów postępowania powinna zmierzać do wykazania, że wadliwość procedowania przez Sąd drugiej instancji była na tyle istotna, że doprowadziła do błędnego zastosowania przepisu (przepisów) prawa materialnego będącego podstawą rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym orzeczeniu. Wynik sprawy bowiem, to jej rozstrzygnięcie, które jest oparte na przepisach prawa materialnego zastosowanych w ramach subsumcji ustalonego w sprawie stanu faktycznego pod właściwy przepis. Inaczej rzecz ujmując, zarzuty naruszenia przepisów postępowania nie mogą być celem samym w sobie, lecz muszą służyć wykazaniu błędnego zastosowania przepisu prawa materialnego, który stanowi rzeczywistą podstawę prawną rozstrzygnięcia. Dlatego powołanie przez skarżącego zarówno w podstawie zaskarżenia, jak i we wniosku o przyjęcie jego skargi kasacyjnej do rozpoznania wyłącznie zarzutów procesowych uniemożliwia Sądowi Najwyższemu dokonanie oceny kasacyjnej w zakresie tego, czy w postępowaniu odwoławczym rzeczywiście wystąpiły uchybienia o tak znacznym ciężarze gatunkowym, że doprowadziły do wydania nieprawidłowego orzeczenia. Jest tak dlatego, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Oznacza to, że zakres dopuszczalnej kognicji Sądu Najwyższego wyznacza strona skarżąca, która z mocy art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. powinna przytoczyć podstawy kasacyjne, zaś granice tych

podstaw wyznaczają zarzuty naruszenia wskazanych przepisów prawa. Sąd Najwyższy jest władny dokonywać oceny tylko tych zarzutów, które zostały sformułowane przez skarżącego i nie może uwzględniać naruszenia innych przepisów, a zwłaszcza nie może zastąpić skarżącego w wyborze przepisów, które mogły być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia.

Skarżąca nie zarzuciła w swojej skardze kasacyjnej obrazy jakiegokolwiek przepisu prawa materialnego stanowiącego podstawę wyrokowania Sądu odwoławczego i w konsekwencji nie jest możliwa ocena, czy sugerowane przez nią naruszenie przepisów prawa procesowego wskazanych zarówno w podstawie zaskarżenia, jak i we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania mogło mieć - rzeczywiście - istotny wpływ na wynik sprawy.

Co więcej, należy przypomnieć, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c., a taki przepis powołał skarżący w podstawach kasacyjnych. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., II UK 370/07, LEX nr 785533; z dnia 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006 nr 4, poz. 76; z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405 oraz z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, LEX nr 513257).

W związku z powyższym nie ma podstaw, aby uznać, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398⁹ oraz art. 108 § 1 i art. 98 § 1 k.p.c. w związku art. 398²¹ k.p.c. w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.).